

Elvira J. BUKEVIČIŪTĖ

*Miuncheno universitetas***VEIKSMAŽODŽIŲ DVISKAITOS VARTOJIMAS J. J. KVANTO BIBLIJOJE**

Jonas Jokūbas Kvantas (Johann Jacob Quandt, 1686–1772) – Prūsijos vyriausiasis superintendantas, Karaliaučiaus universiteto profesorius – pagarsėjo taip pat ir lituanistine veikla. Jis organizavo lietuviškų knygų leidimą Mažojoje Lietuvoje, vadovavo Naujojo Testamento 2-jam leidimui (1727). Vienas didžiausių jo nuopelnų savo ir ateinančioms kartoms – visos pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos „BIBLIA, TAI ESTI WISSAS SZWENTAS RÁŠTAS SÉNO IR NAUJO TESTAMENTO“ (toliau NT ir ST) 1735 ir 1755 m. Karaliaučiuje išleidimas (plačiau apie tai žr. Zinkevičius, 1990, 238 t.; Scholz, 1990, 47; Koženiauskienė, 1990, 489).

Savo 1-jo (1735) Biblijos leidimo pratarinėje J. J. Kvantas nurodo, kad šios Biblijos tekstą parengė speciali vertimo komisija, kuriai vadovavo Mielkiemio pastorius, o vėliau Įsruties arkivyskupas, teologijos daktaras Jonas Berentas (Johann Behrendt, 1666–1737). Kartu su Jurbarko (prie Įsruties) pastoriumi Petru Gotlybu Milkumi (Peter Gottlieb Mielcke, 1692–1753) jis redagavo Biblijos vertimo tekstą, tvarkė korektūras bei spausdinimo darbus. Biblijos vertimas atliktas pagal vokišką didžiojo reformatoriaus, teologijos ir filosofijos profesoriaus, daktaro Martyno Liuterio (Martin Luther, 1483–1546) tekstą ir sudaryta tuo pačiu principu kaip ir J. J. Kvantas 1734 m. Karaliaučiuje išleista pirmoji Prūsijoje Biblija „PREUBISCHE HAND-BIBEL, DAS IST DIE GANTZE H. SCHRIFT ALTEN UND NEUEN TESTAMENTS“, skirta pirmosios vokiškos Biblijos 200-ųjų metų sukakčiai paminėti. Iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą Bibliją išvertė Prūsijos lietuvių protestantų parapijų kunigai. NT vertė: Reinholdas Rozenbergas (Reinhold Rosenberg, ?–1726), Kristupas Rėbentišas (Christoph Rebentisch, apie 1682–1724), Hiobas Naunynas (Hiob Naunyn, 1671–1730) ir Pilypas Ruigys (Philipp Ruhig, 1675–1749). Verčiant ST, paskutiniams dviem nurodytiems vertėjams talkininkavo Kristijonas Štимерis (Christian Stimehr, 1676–1750), Abraomas Dovydas Liuneburgas (Abraham David Lüneburg, 1670–1743), Skaistgirių kunigas Adomas Frydrichas Šimelpenigis vyresnysis (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1627–prieš 1740), Fabijonas Kalavas (Fabian Kalau, 1691–1747), Adomas Henrikas Pilgrimas (Adam Henrich Pilgrim, 1702–1757), Papelkių kunigas Adomas Frydrichas Šimelpenigis jaunesnysis (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763) ir Kristupas Šperberis (Christoph Sperber, 1674–1741).

Pagal raštuose įsigalėjusią tradiciją J. J. Kvantas išleista visa pirmoji spausdinta lietuviška Biblija toliau trumpai vadinama Kvantas Biblija. Ši Biblija susilaukė daugelio leidimų (plačiau apie tai žr. Kavaliuskas NT, 1988, 665 tt.). Nors Kvantas Biblijos kalba daugelį kartų buvo taisoma, svarbu pažymėti tai, kad kai kurie kalbos reiškiniai, pvz., joje vartojamos veiksmažodžių dviskaitos formos, su vėlesniais leidimais XX amžių pasiekė iš esmės beveik nepakitę.

Gramatinė dviskaitos kategorija indoeuropiečių kalbotyroje – plačiai išnagrinėta tema (apie tai žr. Kavaliuskas, 1968, 132, 178; Mažiulis, 1970, 170 tt., 209 tt., 253 t., 260 tt., 297 tt., 311 tt.; Zinkevičius, 1980, 180; Szemerényi, 1980, 169 t., 197 tt.; Erhart, 1993, 45, 55 t., ir kt.). Lietuvių bendrinės kalbos požiūriu, kaip žinoma, – tai jau istorinė kategorija (Zinkevičius, op. cit.), tačiau tarmėse (Gargasaitė, 1964a, 237 t.; 1964b, 207–217; Zinkevičius, 1966, 306 tt., 396, 341, 343 tt.; Valeckienė, LKG, 1965, 650, ir kt.) bei jų ypatybes atspindinčioje

grožinėje literatūroje (Laigonaitė, DLKG, 1994, 65; Valeckienė, DLKG, 1994, 254; Ambrazas, DLKG, 1964, 317) kartais ji dar vartojama.

Kad dviskaita gyvai vartojama lietuvių senuosiuose raštuose, savo darbuose yra įrodę Z. Zinkevičius (1980, 179), J. Palionis (1979, 50) ir kt. Remdamasis XVI–XVIII šimtmečio lietuvių kalbos raštų paminklais, visų pirma J. Bretkūno raštais, Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės autorių darbais ir lietuvių bendrinės kalbos bei dialektų medžiaga, dviskaitos nykimo mechanizmo veikimo principus lietuvių kalbos raidoje įtikinamai atskleidė A. Rosinas (1994, 113 tt.).

Daug faktinės medžiagos apie dviskaitos vartojimą XVIII amžiaus lietuvių rašomojoje kalboje teikia visos Kvanto Biblijos ST ir NT 1-jo (1735) ir 2-jo (1755) leidimų tekstų dviskaitos vartojimo analizė.

Toks platus tyrimas rodo, kad dviskaitos kategorija Kvanto Biblijoje – apskritai paėmus – palyginti nuosekliai vartojama vardažodžių, įvardžių ir veiksmažodžių sistemoje. Lyginant dviskaitos vartojimą pirmuosiuose ir vėlesniuose šios Biblijos leidimuose pastebima nedidelių skirtumų, kurių nagrinėjimas galėtų būti atskiro darbo tema. Biblijos leidimų tekstuose dviskaitos formos vartojamos dviejų asmenų, daiktų ar reiškinių tiek pirmo, tiek pakartotinio paminėjimo atveju, dažniausiai nekeičiant dviskaitos formų daugiskaita. Čia pateikiamos dvi teksto ištraukos iš 1-jo ir 10-jo nagrinėjamos Biblijos leidimų aiškiai rodo dviskaitos formų vartojimo pobūdį.

1-sis (1735) leidimas, Rut 1, 1–142¹:

1. *Tū czės', kaip waldonai žémę walde, radosi brangum's toje žémeje. Ir nekursai wyr's iš Betleem Juda aplink kelláwo Moabitû=žémeje, su sawo pacze, ir su dwiem sún um,*

2. *Tas wardu buwo Eliméleks, o jo patti Naëmi, ir jo du sunu, Málon bey Kiljon ...*

3. *Ir Elimelek's Naëmjôs pats, numirre; ir ji wiena išlikko, su dwiem sawo sun um.*

4. *Tū du wéde Moabitißkas mótères ...*

5. *Numirre jũ du abbuddu, ir Malons ir Kiljons: kad ta moterißke tikt' wiena išlikko iš abbejũ sunũ bey iš wyro.*

6. *Tai ji kélesi su dwiem sawo martim, ir wël iškelláwo iš Moabitû=žémês.*

7. *Ir iškelláwo iš to kampo, ... ir abbijôs marti su je. Ir jei be einant ant to kélo, kad wël sugryßtų i žemę Juda,*

8. *Tare ji dwiem sawo martim: eikita ir pargryßkita, kažna i savo mótinôs nañus. Pon's Diew's jum dwiem t'ibróda mielaßirdystę, kaip ju d wi tą numirusiems ir man ißródeta.*

---

¹ Kvanto 1735 m. Biblija atspausdinta gotiškuoju švabachiniu šriftu. Biblijos teksto pavyzdžių rašyba straiptuose supaprastinta. Vietoj gotiškų raidžių rašomos atitinkamos lotyniškosios su tuo metu nosinių raidžių rašybai būdingais diakritiniais ženklais. Vietoj raidžių *f*, *z* ir *ž* vartojama *s*, *z* ir *ž*.

9. Dieve dūk, kad atilsies rastumbita kožna sawo wyro nammūse; ir pabuczawo ab bid wi. Tai jie d wi sawo balsą pakėlę, werke.

10. Ir tare jei: m u d w i n o r i w a su tawim' eiti pas tawo žmones.

11. Alle Naëmi sake: s u g r y ß k i t a, m a n n i d w i d u k t e r i: kodėl n ó r i t a su mannim' eiti? kaipo aß dabbar dár gallu w a i k u du auginti, kur ū du jus ū d w e - j ū wyru du gallėtu pastóti?

12. S u g r y ß k i t a, mano d w i d u k t e r i, ir e i k i t a: nės aß dabbar jau per senna, kad dar vyrą imczau. ...

13. Kaipogi g á l i t a láukti, ikkól j ū du užaugš? kaipo j u d w i n o r i t a užtrukť, kad vyrą n e w e s t u m b i t a? Ne, mano d w i d u k t e r i, nės aß labbay gailūs jus ū d w e j ū ... .

14. Tai jie d w i sawo balsą pakėlę dar jo daugiau werke.

10-sis (1910) leidimas, Rut 1, 1–14:

1. Tuočės, kaip valdonai žemę valdė, radosi brangumas toje žemėje. Ir nekursai vyras iš Betlėem Juda aplink keliavo Moabytų žemėje su savo pačia ir su d w i e m s u n u m.

2. Tas vardu buvo Elimėlėkas, o jo pati Naëmi, ir jo du s u n u Malonas bei Kiljonas ...

3. Ir Elimėlėkas, Naëmės vyras, numirė, ir ji viena liko su d w i e m savo s u n u m.

4. Tu o d u vedė Moabytiškas moteris ... .

5. Numirė j u o d u a b u d u, ir Malonas ir Kiljonas, kad ta moteriškė tikt viena liko po galvos a b i e j ū s u n ū bei vyro.

6. Tai ji kėlėsi su d w i e m savo m a r t i m ir vėl iškeliavo iš Moabytų žemės ... .

7. Ir iškeliavo iš to kampo, ... ir a b i j o s m a r t i su ja. Ir jai be einant ant to kelio, kad vėl sugrištų į žemę Juda,

8. Tarė ji d w i e m savo m a r t i m: e i k i t a ir p a r g r i š k i t a, kožna į savo motynos namus. Ponas Dievas j u m d w i e m teisrodo mielaširdystę, kaip j u d w i tą numirusiems ir man i š r o d ė t a.

9. Dieve duok, kad atilsies rastumbita, kožna savo vyro namuose! Ir pabučiavo ab id wi. Tai jie d w i savo balsą p a k ė l u s i verkė,

10. Ir tarė jai: m u d w i n o r i w a su tavimi eiti pas tavo žmones.

11. Ale Naëmi sakė: s u g r i š k i t a, mano d w i d u k t e r i! kodėl n o r i t a su manimi eiti? kaipo aš dabar dargaliu v a i k u du auginti, kuriu o d u j ū s ū d w i e j ū vyru du galėtų pastoti?

12. S u g r i š k i t a, mano d w i d u k t e r i, ir e i k i t a! nės aš dabar jau per sena, kad dar vyrą imčiau. ...

13. Kaipogi g a l i t a laukti, ikkol j u o d u užaugš? kaipo j u d w i n o r i t a užtrukti, kad už vyro n e t e k ė t u m b i t a? Ne, mano d w i d u k t e r i, nės aš labai gailiuos j u d w i e j ū ... .

14. Tai jie d w i savo balsą p a k ė l u s i dar juo daugiau verkė.

TARIAMOSIOS NUOSAKOS DVISKAITOS FORMŲ VARTOJIMAS

Tariamiosios nuosakos dviskaitos formos, mokslinėje literatūroje kitaip dar vadinamos kondicionalio, arba optatyvo, formomis (pastarosios nėra tapačios su senuoju indoeuropiečių optatyvu), Kvantio Biblijoje vartojamos su formantu *-bi-*, pvz.

1. **dvisk.:** *gáutumbiwa* Pr 19, 34,

2. **dvisk.:** *paliktumbita* Joz 2,13.

Tokių formų užfiksuota pirmosiose Mažojoje Lietuvoje išleistose lietuvių kalbos gramatikose (plg. Klein, 1654, 122, 124; Ruhig, 1747, 81 t.; Mielcke, 1800, 103 t.) bei vėlesnėse (Schleicher, 1856, 229; Kurschat, 1876, 273, 275) lietuviškose gramatikose.

Tokia tariamosios nuosakos dviskaitos paradigma galėjo susiformuoti greičiausiai vėlyvuojų ikirrašytiniu laikotarpiu (Zinkevičius, 1987, 222). Apie šių formų istorinę raidą žr.: Stang, 1942, 249 tt.; Zinkevičius, 1981, 123 tt.; Čepaitienė, 1985, 21 tt.). Tačiau negalima sutikti su šių dienų baltistikoje paplitusia nuomone, kad tariamosios nuosakos dviskaitos formos su formantu *-bi-* lietuvių senųjų raštų kalboje nebevartojamos. Kad tokia nuomonė nepasitvirtina, rodo šie iš Kvantio Biblijos paimti pavyzdžiai:

1. dvisk.:

1. *Taigi taipo táre Akabs Obadajui: pérkellauk žémę pas wissus þaltinnus bey uppeles, beggu rastumbiwa þieno, ir žirgus bey asil=arklius iþlaikytumbiwa.* 1 Kar 18,5.

2. *Muddu skárbû ganna turétumbiwa, jéy tawę butumbiwa n'íþleidę.* Tob 10,6.

3. *Bet Zaulas sake sawo waikui: kad ir teñay nueitumbiwa, kagi pargabęsiwa tam wyrui?* 1 Sam 9,7.

4. *Dûk þen sawo suny, kad ji þen dien' wálgytumbiwa, rytoj wálgysiwa mano suny.* 2 Kar 6,28.

2. dvisk.:

1. *Kad gywus paliktumbita mano téwę, mano mótingę, mano brolus ir mano seseris ir wislab, ką jie tur, ir iþgélbétumbita musû dúþas iþ smertiës.* Joz 2,13.

2. *Nes juddu todël iþwededëta i þę puþczę, kad baddu numarintumbita.* Iš 16,3.

3. *Alle juddu ne turrita iþeit nû durrû þétrôs surinkišno; kitaip juddu prapultumbita.* Kun 10,17.

4. *O dũta jum dwiem, kad juddu surinkišno nusiþengimą neþótumbita, kad jũs sudérintumbita po akkiû Pono Diowo.* Kun 10,17.

VEIKSMAŽODŽIŲ DVISKAITOS NUOSAKŲ IR LAIKŲ PARADIGMOS

Įskaitant neasmenuojamasias formas, Kvantu Biblijoje rasta per 400 veiksmažodžių dviskaitos formų pavartojimo atvejų. Čia pateikiama jų klasifikacija, kuri remiasi DLKG (1994) veiksmažodžių klasifikacijos pagrindu.

A. Vientisinių veiksmažodžių formų dviskaitos paradigmos:

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

<i>a</i> kamienas	<i>i</i> kamienas	<i>o</i> kamienas	atemat. kamienas
1. <i>gaunawa</i> Apd 23,4	1. <i>turriwa</i> 1 Mak 12,44	1. <i>wálgowa</i> Pr 3,2	1. <i>eswa</i> Jn 10,30
2. <i>pražystata</i> Tob 7,5	2. <i>turrita</i> 1 Mak 16,3	2. <i>jeβkota</i> Mt 28,5	2. <i>esta</i> Tob 7,3

Būtašis kartinis laikas

<i>ė</i> kamienas		<i>o</i> kamienas
1. <i>suwálgėwa</i> 2 Kar 6,28	1. <i>buwowa</i> 1 Kar 3,18	1. <i>jeβkojowa</i> Lk 2,48
2. <i>iβweddėta</i> Iš 16,3	2. <i>buwota</i> 1 Sam 10,14	2. <i>jeβkojota</i> Lk 2,49

Sangražinės formos:

m, f

1. *sussigrieβijowa* Sk 12,11
2. *passibážijota* Joz 6, 22

Būsimasis laikas

1. <i>ateisiwa</i> 1 Sam 14,8	1. <i>busiwa</i> Joz 2,20
2. <i>prieisita</i> 1 Sam 9,13	2. <i>busita</i> Pr 3,5

Sangražinės formos:

m, f

1. *passiliksiwa* Pr 19,2
2. —

Liepiamoji nuosaka

1. <i>eikiwa</i> 1 Mak 10,71	1. <i>girdėkiwa</i> Pr 24,57
2. <i>eikita</i> Mt 21,2	2. <i>girdėkita</i> Pr 4,23

Sangražinės formos:

m, f

1. *prissimylėkiwa* Pat 8,18
2. *waisikitos, daugikitos* Iš 1,28

Tariamoji nuosaka

1. <i>eitumbiwa</i> Tob 11,3	1. <i>butumbiwa</i> Apd 3,12
2. <i>rastumbita</i> Rut 1,9	2. <i>butumbita</i> Ts 8,19

B. Sudėtinių veiksmažodžių formų laikų ir nuosakų dviskaitos paradigmos

Veikiamoji rūšis

Sudėtiniai atliktiniai laikai ir nuosakos su veikiamuoju dalyviu:

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

m

1. *eswa máte* Apd 4,20²
2. –
3. *yra luddijusu* SD 43

f

1. –
2. –
3. *buwo papjowusi* Ez 23,39

Būtas kartinis laikas

m

1. –
2. *buwota nuėje* 1 Sam 10,14
3. *buwo likkussu* Kun 10,16

Sangražinės formos:

m

1. –
2. –
3. *buwo passislėpusu* SD 10
buwo nussidėjusu SD 62

---

² Iš 2-jo Kvanto Biblijos (1755) leidimo paimtuose pavyzdžiuose nosinių raidžių rašyba nesiskiria nuo šiuolaikinės rašybos.

Būtas kartinis laikas su būdiniu

m

1. –
2. –
3. *buwo degte ussidegusu* SD 10

Tariamoji nuosaka

m

1. *butumbiwa padárusu* Apd 3,12
2. *butumbita palikdinę* Ts 8,19

Sangražinės formos:

m

1. *butumbiwa apsięję* Tob 5,27
2. –
3. –

Neveikiamoji rūšis

Sudėtinės formos su esamojo laiko neveikiamuoju dalyviu:

Tiesioginė nuosaka

Būtas kartinis laikas

m

1. –
2. –
3. *buwo wadinnamu* Iš 5,2

Sudėtinės formos su būtojo laiko neveikiamuoju dalyviu:

Tiesioginė nuosaka

Esamasis laikas

m

1. –
2. –
3. *yra pagirtu* Rom 16,7

Būtas kartinis laikas

m

1. –
2. –
3. *buwo išwestu* Lk 23,32
buwo idétudu Koh 27,22

f

1. –
2. –
3. *buwo aprašyti* Iš 32,15

Būsimasis laikas

f

1. –
2. *busita apkrikštyti* Mk 10,39
3. *bus išpustiti* Sk 13,8

Tariamoji nuosaka

m

1. –
2. –
3. *butų nužawintu* Lk 23,32

f

1. –
2. *butumbita išléisti* Apd 16,36
3. *butų šwenczami* Est 9,28

Nors ir defektyvios iš teksto atkurtos dviskaitos paradigmos, vis dėlto parodo tam tikrą veiksmažodžių sudėtinių dviskaitos formų variantiškumą: 1-me ir 2-me dviskaitos asmenyje dviskaitos galūnę turi arba tik pagalbinis veiksmažodis, plg. tariamosios nuosakos vyr. g. 1. dvisk. *butumbiwa apsiėję*, 2. dvisk. *butumbita paklaidinę*, arba abu sandai, t. y. pagalbinis veiksmažodis ir dalyvis, plg. tariamosios nuosakos vyr. g. 1. dvisk. *butumbiwa padarusu*, mot. g. 2. dvisk. *butumbita išleisti*. Tuo tarpu įvairių sudėtinių veiksmažodžių dviskaitos formų trečiajame asmenyje dviskaitos galūnę turi tik dalyvinis komponentas, plg. vyr. g. 3. dvisk. *yra pagirtu, buwo išvestu, butų nužawintu, yra ludijusu*.

NEASMENUOJAMOSIOS VEIKSMAŽODŽIŲ DVISKAITOS FORMOS

A. Veikiamieji dalyviai

Esamasis laikas

m

Nom. : *ésanczu* 2 Mak 16,21, *mieganczu* Tob 8,15, *sédinczu* Mt 20,30;
Ak. : *ieinanczu* Apd 3,3, *lopanczudy* Mk 1,19, *beléidzanczu* Mk 1,16.

f

Nom. : *turrinti* Zch 5,9.

Būtasias kartinis laikas

m

Nom. : *iškákusu* Apd 17,10, *pasenusu* Lk 1,7, *pallikkusu* Mt 4,20;
Variantai: *atřiřusa* Mk 11,2, *atėjusa* Apd 16, 9, *atwédusa* Mk 11,7;

Dat.: *atėjusem* 1 Sam 9,5;
Ak.: *padarusu* 2 Mak 14,26.

f

Nom.: *dirbusi* Rom 16,12, *papjowusi* Ez 5,9.

B. Neveikiamieji dalyviai

Esamasis laikas

m

Nom.: *súdíjamu* Apd 4,9, *waddinamu* Pr 48,16, *nekenczamu* Pat 17,15

f

Nom.: *βwenczami* Est 9,28,

Ak.: *žindami* 1 Sam 6,7.

Būtaasis laikas

m

Nom.: *nukryžawotu* du Mt 27,38, *idétudu* 1 Krn 27,22, *pakártu* Est 2,23;

Ak.: *nulietu* 2 Kar 17,16.

f

Nom.: *aprašyti* Iš 32,15, *paskirti* Est 9,27, *atwesti* 2 Mak 6,9;

Ak.: *apbjaurinti* Ez 23,13.

Dalyvinės dviskaitos formos kartais turi postpoziciškai prijungtą skaitvardinį dėmenį –*du* kaip papildomą dviskaitos rodiklį. Toks formantas rašomas ir kartu, ir atskirai, plg. *idétudu* ir *nukryžawotu du*.

C. Pusdalyviai

m

rėkdamu Mt 8,29, *mattydamu* Lk 9,54, *budamu* Apd 16,20, *ne rasdamu* Lk 2,45,
ne palláudamu 2 Mak 3,26, *bekelláudamu* Apd 8,36;

Sangražinės formos: *sussikalbėdamu* Pr 34,20, *bessidarkydamu* Pr 49,6:

f

lakkiodami Zch 5,9, *iβeidami* SD 18.

Šiame straipsnyje pateiktų veiksmažodžių dviskaitos formų analizė bus atlikta didesnės apimties darbe.

ŠALTINIAI

Biblia, Tai esti: Wissas Szwentas Raštas Séno ir Naujo Testamento – Lietuviškay pėrstattytas Karaláuczuje 1735, 1-sis leidimas (Fotokopija).

Biblia, Tai esi: Wissas Szwentas Ráštas, Séno ir Naujo Testamento, pagal Wokišką Pėrstátimmą D. Martino Luteraus – Lietuviškay pėrstattytas ir antrą kartą išspáustas Karaláuczuje 1755, 2-sis leidimas (Fotokopija).

Prarákai, su tomis Knygomis kurros waddinamos Apokrypa, Lietuviškay – Karaláuczuje 1754, 2-sis leidimas (Fotokopija).

Biblija, tai esti visas Šventas Raštas Seno ir Naujo Testamento, – Dešimtą kartą atspaustas Berlyne, 1910.

Šventasis raštas, Naujasis Testamentas, Iš graikų kalbos vertė Č. Kavaliauskas, 2-sis leidimas, Vilnius, 1988; 3-sis leidimas, Vilnius, 1992.

Šventasis raštas, Senasis Teatamentas, Iš lotynų kalbos vertė J. J. Skvireckas, 2-sis leidimas, Vilnius, 1990.

Preußische Hand-Bibel, Das ist: die gantze Heilige Schrift Alten und Neuen Testaments, nach der Teutschen Übersetzung D. Martin Luthers ..., herausgegeben von Johann Jacob Quandt, Koenigsberg, 1734 (Fotokopija).

Die Propheten, nebst denen Buechern, so man Apocrypha nennet, verteutscht durch D. Martin Luthern ..., Koenigsberg, 1732 (Fotokopija).

LITERATŪRA

Čepaitienė G., 1985, Lietuvių kalbos tariamosios nuosakos formų istorija, Vilnius.

DLKG 1994 – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Red. V. Ambrazas, Vilnius.

Erhart A., 1993, Die indogermanische Nominalflexion und ihre Genese, Innsbruck.

Gargasaitė D., 1964a, Lietuvių kalbos daiktavardžių dviskaita, – Lietuvių kalbotyros klausimai, VII, 133–143.

Gargasaitė D., 1964b, Lietuvių kalbos veiksmažodžių dviskaita, – Lietuvos TSR MA darbai, A serija, II, 1964, 207–217.

Kazlauskas J., 1961, Iš optatyvo istorijos, – Lietuvių kalbotyros klausimai, IV, 73–91.

Kazlauskas J., 1968, Lietuvių kalbos istorinė gramatika, Vilnius.

Klein D., 1653, Grammatica Lituana, Regiomonti; Compendium Lituano-Germanicum, Oder kurtze und gantz deutliche Anführung zur Littauschen Sprache, Königsberg, 1654. Herausgegeben von Harald Hartmann, Hamburg, 1977.

Kurschat F., 1876, Grammatik der Littauischen Sprache, Halle.

LKG 1965 – Lietuvių kalbos gramatika, I, Red. K. Ulvydas, Vilnius.

Mielcke Ch. G., 1800, Anfangs-Gruende einer Littauischen Sprach-Lehre, Königsberg (Fotokopija).

Palionis J., 1979, Lietuvių literatūrinės kalbos istorija, Vilnius.

Palionis J., 1995, Lietuvių rašomosios kalbos istorija, Vilnius.

Rosinas A., 1994, Lietuvių kalbos daiktavardžių ir įvardžių dviskaitos raida, – Baltistica, IV priedas, 109–122.

Rosinas A., 1995, Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida, Vilnius.

Ruhig P. F., 1747, Anfangsgründe einer littauischen Grammatik, Königsberg (Fotokopija).

Schleicher A., 1856, Litauische Grammatik, Prag.

Scholz F., 1990, Die Literaturen des Baltikums, Opladen.

Stang Chr. S., 1942, Das slavische und baltische Verbum, Oslo.

Stang Chr. S., 1966, Vergleichende Grammatik der Baltischen Sprachen, Oslo etc.

Szemerényi O., 1990, Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft, 4. Aufl., Darmstadt.

Zinkevičius Z., 1966, Lietuvių dialektologija, Vilnius.

Zinkevičius Z., 1980–1981, Lietuvių kalbos istorinė gramatika, I–II, Vilnius.

Zinkevičius Z., 1984, 1987, 1990, 1994, Lietuvių kalbos istorija, I, II, III, IV, Vilnius.

ST KNYGOS

- Est – Esteros knyga
- Ez – Ezechielio pranašystė
- Jdt – Juditos knyga
- Joz – Jozuės knyga
- Iš – Išėjimo knyga
- Koh – Koheleto knyga
- 1 Kar – 1-oji Karalių knyga
- 2 Kar – 2-oji Karalių knyga
- 1 Krn – 1-oji Kronikų knyga
- Kun – Kunigų knyga
- 1 Mak – 1-oji Makabiejų knyga
- 2 Mak – 2-oji Makabiejų knyga
- Pat – Patarlių knyga
- Pr – Pradžios knyga
- Rut – Rutos knyga
- SD – Atsitikimas su Susana ir Daniėliu
- Tob – Tobijo knyga
- Zch – Zacharijo knyga
- Ts – Teisėjų knyga

NT KNYGOS

- Apd – Apaštalų darbai
- Jn – Evangelija pagal Joną
- Lk – Evangelija pagal Luką
- Mk – Evangelija pagal Morkų
- Mt – Evangelija pagal Matą

VISUOTINIAI LAIŠKAI

- Rom – Laiškas Romiečiams

DER GEBRAUCH DES DUALS DER VERBEN IN DER LITAUISCHEN BIBEL VON J. J. QUANDT

Zusammenfassung

Die Untersuchung der 1735 von J. J. Quandt zum ersten Mal herausgegebenen vollständigen litauischen Bibel (AT und NT) weist einen im allgemeinen konsequenten Gebrauch der grammatischen Kategorie des Duals in den Systemen des Nomens, Pronomens und Verbums auf. Der Artikel bringt eine Klassifikation verbaler Dualformen.

Der verbale Dual zeichnet sich in der Quandt Bibel durch den Gebrauch der altertümlichen Konditionalformen mit der Komponente *-bi-* aus, vgl.:

1. dual. *nueitumbiwa* 1Sam 9,7,
2. dual. *westumbita* Rut 1,13.

Der Gebrauch solcher Konditionalformen des Duals in den alten litauischen Schriftdenkmälern war in der Fachliteratur bisher kaum nachgewiesen. Die Heranziehung der späteren Bibelausgaben zeigt, daß derartige Dualformen bis in das 20. Jahrhundert hinein gebraucht wurden.

Elvira J. BUKEVIČIŪTĒ
Institut für Allgemeine u. Indogermanische
Sprachwissenschaft der Universität München
Geschwister-Scholl-Pl. 1
D-80539 München
Bundesrepublik Deutschland

Gauta 1998 04 07
Priimta spausdinti 1998 04 30